

SPV

Kontakt: zportych@zahradnickaskola.cz

Plán individuálního studia, pokyny k samostudiu a úkoly během přerušení
řádné výuky od 4. 11. do 10. 11. 2020.

2. U

Přečtěte si následující přehled nového tématu, pokuste se pochopit, v čem je rozdíl mezi socializací a akulturací, ujasněte si především, která ze základních funkcí kultury je podle vás (pro vás) nejdůležitější.

Kultura (lat. *cultura*, „to, co je třeba pěstovat“)

označuje veškeré jednání člověka, které je vnímáno v kontrastu s přírodou (dvojice "Kultura a příroda"). V užším slova smyslu jde o soubor vybraných a tvůrčích lidských činností, jako je například literatura, umění, divadlo, náboženství, případně i vzdělávání.

V širším smyslu, zejména ve společenských vědách, je to systém všech významů, činností a vzorců chování, které si člověk osvojuje až jako člen společnosti, kde se tato kultura pěstuje a předává. Studium kultury se zabývá hlavně kulturologie, ale i sociologie, kulturní antropologie a další vědy.

Původ slova

Význam pojmu kultura může osvětlit původ slova. Latinské *cultura*, budoucí přičestí slovesa *colere* (pěstovat, vzdělávat a také uctívat), znamenalo původně pěstování užitkových plodin (např. „kultura chmele“). Na rozdíl od plevelu, který roste sám, o plodiny se lidé musí starat. Jako metaforu je použil Marcus Tullius Cicero pro překlad Platónova pojmu „péče o duši“ (*cultura animi*) a teprve od 16. století se používá v užším smyslu pro označení vybraných lidských činností, zejména uměleckých.

Kultura v užším významu

Sem patří například hudba, literatura, umění, případně i náboženství a filosofie, které mají člověka rozvíjet a zušlechťovat. V tomto smyslu se chápe například „kulturní rubrika“ v novinách, „kulturní časopis“ nebo "ministerstvo kultury". Proti této vybrané, "vysoké" kultuře, vyžadující vzdělání a péči, stála potom od 18. století „nizká“ či lidová kultura, pozdější popkultura, kterou se člověk spíše baví. Tento rozdíl se v současné době stírá, přesto se kulturou rozumí jen ta část specificky lidských činností, která je tvůrčí a neslouží bezprostředně k uhájení života.

Kultura v širším významu

Proti tomuto úzkému významu pojmu kultury se ohradil už Johann Wolfgang von Goethe. V jeho pojmu kultury prý nesmí chybět „ani oblečení a jídelní zvyky, dějiny ani filosofie, umění ani věda, dětské hry ani přísloví, hospodářství ani literatura, politika ani soukromí, ba ani poukaz na škody vznikající odlesněním hor“. Britský antropolog E. B. Tylor chápal kulturu jako systém všeho toho, co si člověk osvojuje jako člen určité společnosti, například jazyk, vědění, náboženství, umění, právo, morálku nebo zvyky. Právě v tomto širokém významu dnes pojem kultury užívá antropologie i sociologie.

Další možnosti členění

Oblast kultury je značně rozsáhlá, proto bývá pro přehlednost dělena do tří okruhů.

Hmotná kultura - všechny hmotné produkty (výrobky, výtvoř) člověka) + způsoby, jak člověk tyto věci dovede využívat.

Duchovní kultura – myšlenky, názory a zvyky, které jsou dané společnosti vlastní, tedy např. umění, věda, náboženství, politické systémy (způsoby řízení společnosti), jazyková kultura, sport, zábava (využívání volného času), způsoby užívání kultury ...

Normativní kultura – souhrn pravidel (norem) a návodů, které se týkají chování člověka ve společnosti, tedy morálka, právo, etiketa.

Kultura tedy zahrnuje všechno to, s čím se člověk nerodí, ale

- **co se musí naučit, aby se stal platným členem své společnosti;**
- **co sám většinou nevytváří, nýbrž přejímá od starších;**
- **co je spíše kolektivním a často anonymním, nastřádaným dílem mnoha generací;**
- **co se udržuje tím, že se o to lidé starají a pečují;**
- **co dané společenství spojuje a zároveň odlišuje od jiných.**

Podstatnou složku lidské kultury v tomto širokém smyslu tvoří jazyk, a tak jako je jazyků mnoho, lze hovořit i o mnoha různých kulturách. V tomto širokém významu je kultura nezbytnou podmínkou lidského života ve společnosti, nelze ji tedy pokládat za pouhou „nadstavbu“ hmotné „základny“, jak to činili marxisté. Hmotná i kulturní či duchovní stránka člověka se jistě vzájemně podmiňují; příběhy tzv. „vlčích dětí“, vyrostlých mimo lidskou společnost, však ukazují, že bez příslušné enkulturace, tj. osvojení určité kultury, není člověk schopen navázat ani sexuální vztah. Jistý náznak kultury lze ostatně nalézt například i u primátů a dalších živočichů. Mladí makakové se od matky učí umývat brambory než je snědí, mladí ptáci napodobují zpěv dospělých. Takového učení je schopný i čmelák.

Antropolog Clifford Geertz charakterizuje kulturu jako „sít' významů“, v nichž a s jejichž pomocí člověk žije, které přijímá od své společnosti a které naopak předává svým dětem. Podle Gerta Hofstede je to „kolektivní software“ společnosti. Z jiného hlediska je to způsob, jak lidé žijí v souladu svých přesvědčení, jazyka, dějin i třeba způsobu oblékání. Sdílené hodnoty, symboly, způsoby chování a gesta vytvářejí společný rámec lidských jednání, budí vzájemnou důvěru a pomáhají dobré komunikaci.

Hlavní funkce kultury

Hlavní funkcí je vytvářet prostředí, které je příhodné pro rozvoj typických lidských schopností a vlastností.

Humanizační funkce – prostřednictvím kultury se z člověka jako biologického tvora stává plnohodnotná lidská bytost. (Jíst musíme, ale jak a čím, v jakém prostředí, jak máme jídlo upravené .....

Socializační a výchovná funkce – osvojení si jazyka a dalších forem dorozumívání

- získávání všeobecně platných návyků dané kultury
- osvojení si základních sociálních rolí přiměřených věku a pohlaví
- schopnost užívat předměty denní potřeby
- schopnost orientovat se v hodnotovém žebříčku
- osvojení si poznatků o přírodě, společnosti, člověka

Akumulační (shromažďovací) funkce - shromažďování a předávání poznatků dalším generacím v podobě např. přísloví, zvyků, obyčejů, knih, počítačových či jiných dat a podobně. Některé poznatky zavrhneme, zapomínáme či proměňujeme, považujeme je za nepotřebné, přežitě, na druhou stranu přebíráme, shromažďujeme a předáváme nové poznatky.

Zábavná a kompenzační funkce – díky kultuře člověk odpočívá, odpoutává se od problémů běžného života, dostává se do jiných světů, zlepšuje si náladu, baví se. Kultura umožňuje kompenzovat (nahradit, vyrovnat se) to, co se člověku nedostává (např. nemožnost cestovat lze kompenzovat četbou cestopisů, sledováním dokumentárních filmů).

Reprodukce kultury

Kultura se vyznačuje jistou stálostí v čase, zároveň je však pružná a přizpůsobivá (adaptivní) k novým okolnostem. Její pokračování či reprodukce se zajišťuje jednak spontánně, nápodobou v rodině a později v prostředí vrstevníků, jednak cílevědomě ve školách. Na generačním předávání kultury, tj. zejména jazyka, vyprávění, zvyků, oblékání, morálky nebo náboženství se tradičně podílely dvě generace, zejména matka a babička (tzv. *grandmother hypothesis*). V současné době se na **enkulturaci** dětí silně podílí televize, což společnost homogenizuje: všichni poslouchají stejné mluvčí a stejné příběhy, mají před očima stejné vzory chování atd.

Kultura a civilizace

Protože se kultura vyjadřuje a předává zejména řečí, často se chápe jako vázaná na určité jazykové prostředí (česká, francouzská, německá kultura). Pro ještě větší a méně homogenní

nadnárodní celky se používá pojem civilizace, odkazující k městskému prostředí (latinské *civis, civilis*) a tedy i k jistému kosmopolitismu. Naopak pro menší společenství, například místní, profesní nebo pro věkové skupiny se užívá blízký pojem subkultura (například subkultura řidičů kamionů nebo teenagerů). V podobném smyslu se hovoří o *firemní kultuře*, tj. zavedeném způsobu jednání mezi zaměstnanci, řešení konfliktů a podobně.

V současném pohyblivém a globalizovaném světě se různé kultury, dříve více či méně přísně oddělené, často setkávají, a protože si navzájem dobře nerozumějí, vznikají vážná společenská napětí i konflikty.

Příchozí imigranti z jiných kultur se musí akulturovat, tj. osvojit si nezbytné minimum hostitelské kultury, často však vytvářejí poměrně uzavřené skupiny, které pak žijí na okraji většinové společnosti. Proto nabývají na významu pokusy o *multikulturní výchovu*, tj. výchovu k pochopení kulturních rozdílů. Že by však různé kultury mohly úplně splynout a vytvořit jedinou světovou kulturu není pravděpodobné a zřejmě ani žádoucí. I pověstný *melting pot* ve Spojených státech, který stíral kulturní rozdíly mezi imigranty, naráží dnes na své meze. Spíš se vytváří jakási poměrně povrchní „globální“ civilizace, kde se lidé dokážou dohodnout o velmi jednoduchých věcech, ale v bližším styku žijí dále ve svých vlastních rozmanitých kulturách.

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Kultura>

Občanská nauka pro SOŠ – SPN Praha